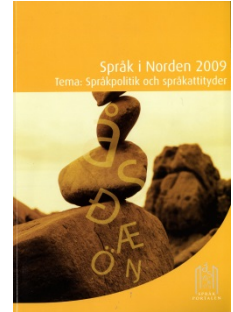

Sprog i Norden

Titel: Sprogdeklaration, sprogkultur og parallelsproglighed
Forfatter: Ari Páll Kristinsson
Kilde: Sprog i Norden, 2009, s. 45-51
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Forfatterne og Netværket for sprognævne i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Sprogdeklaration, sprogkultur og parallelsproglighed

Ari Páll Kristinsson

Resultater fra det nordiske forskningsprojekt Moderne importord i språka i Norden bekræfter de betydelige forskelle som findes mellem sprogkulturerne i de nordiske lande. Den nordiske sprogdeklaration (2006) har den målsætning at internordisk kommunikation først og fremmest finder sted på et skandinavisk sprog. I dag er det i mange tilfælde ikke realistisk med skandinavisk kommunikation mellem to nordiske personer. Alene ideologien om en fælles nordisk sprogkultur har altså skabt grundlag for en kommunikationspolicy. Ifølge sprogdeklarationen er det vigtigt med parallelsproglighed. Dette kræver udviklede fagterminologier for alle samfundsberende sprog i Norden, uanset andel låneord og andre forskelle i sprogkulturelle forhold.

Indledning

Denne artikel handler om den nordiske sprogdeklaration, som det nordiske ministerråd for uddannelse og forskning vedtog den 1. september 2006 (*Deklaration om nordisk sprogpolitik* 2006), og resultaterne fra det nordiske forskningsprojekt *Moderne importord i språka i Norden* (jf. f.eks. Sandøy 2005).¹ Artiklen starter med en overvejelse om deklarationen som kulturpolicy og som policy for sproglig kommunikation, og derefter drøfter jeg importord (låneord og fremmedord) og fagterminologier i forbindelse med deklarationens målsætning om parallelsproglighed.

¹ Artiklen bygger på min replik til Pirkko Nuolijärvis indlæg på Nordisk konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik i Helsingør 4. september 2008, "Språkdeklarationens mål och Importordprojektets resultat", jf. Nuolijärvis artikel på s. 37.

Den nordiske sprogdeklaration som kulturpolicy og som kommunikationspolicy

Nuolijärvi (2008) understreger at vi bør se på sprog som en social institution. Det indebærer at man ikke kan forstå de sproglige forhold uden hensyn til kulturen ellers. Man må altså være opmærksom på at sproget er meget mere end blot et redskab for kommunikation; det er også et kulturelt fænomen. Dette understreger også Sandøy og Östman (2004, s. 7) i deres indledningskapitel til en beskrivelse af de nordiske sprogs normeringshistorie, som var en del af ovennævnte forskningsprojekt om moderne importord.

Det er altså et for snævert syn kun at tænke på sprogenes kommunikative funktion. En policy om sproglige forhold er derfor også altid mere end en policy om kommunikation på et sprog, eller om intersproglig kommunikation. En sprog-policy er en kulturpolicy, og dette gælder uanset om politikere eller andre som skriver sprogpolicyen er opmærksomme på dette eller ej. Enhver sprog-policy er dybt forankret i samfundets "sprogkultur" (jf. begrebet *linguistic culture* hos Schiffman 1996). En sprog-policy siger os altså altid noget om det syn som man har på sprogets/sprogenes rolle som kulturelt fænomen, eller om hvad man mener om sprogets/sprogenes betydning for vores identiteter. Dette gælder både for sprog-policyer som er tænkt for et enkelt sprogsamfund (som f.eks. den nye islandske sprog-policy *Íslenska til alls* 2008) og for sprog-policyer som skal omfatte flere sprogsamfund (som f.eks. den nordiske sprogdeklaration fra 2006 som denne artikel handler om).

En af målsætningerne i den nordiske deklaration er at alle i Norden skal kunne kommunikere med hinanden og først og fremmest på dansk, norsk eller svensk. Dette er måske et nogenlunde realistisk mål i dag. I F(insk)inland lærer alle svensk og i Island lærer alle dansk og det gør man også stadig på Grønland og Færøerne. Samerne bor i lande som har et af de skandinaviske sprog som stats-sprog. Men hvis man nu er lidt pessimistisk så må man indrømme at dette måske ikke nødvendigvis bliver på samme måde om f.eks. 50 år. Der findes diskussioner af og til f.eks. i Island hvor man sætter spørgsmålstegn ved danskundervisningen i folkeskolen. Der findes også forskningsresultater som heller ikke er særlig opmuntrende angående den interskandinaviske sprogforståelse mellem dansk, norsk og svensk (Josephson 2008, s. 236). Selv Nordisk Ministerråd, der er ansvarlig for deklarationen, stoler ikke på skandinaviske sprog i sit arbejde: "Inom Nordiska Ministerrådet har man allt oftare under 2007 och 2008 mött engelska och inget annat i utredningar, arbetspapper och korrespondens från ministerrådets arbete" (Josephson 2008, s. 238).

Men selv om det ikke altid er tilfældet i internordisk kommunikation at man bruger et skandinavisk sprog, og at dette muligvis bliver endnu sjældnere i fremtiden, så findes der altså en nordisk sprogdeklaration (2006), som bygger på fællesnordiske værdier, som alligevel går ud fra at man i princippet stadigvæk kan sætte som mål at internordisk kommunikation finder sted på et skandinavisk sprog og ikke på det globale engelsk. Dette viser at en idé om en fælles kultur kan skabe grundlag for en kommunikationspolicy tværs over sproggrænser. Det faktum at der måske i virkeligheden ikke findes noget praktisk skandinavisk kommunikationsværktøj, f.eks. mellem den jævne finsktalende finne og den jævne islænding, har mindre betydning end den nordiske kulturpolitiske ideologi. Sprogdeklarationen viser at selve ideologien om en fælles sprogkultur er vigtigere i den nordiske sprogpoltiske diskurs end reelle forskelle mellem sprogforhold i de otte nordiske lande.

Parallelsproglighed

Et af målene i den nordiske sprogdeklaration er at "alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd" (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006). Dette betyder egentlig at alle skal være gode til engelsk. Derudover findes det mål at Nordens borgere skal have "goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk". Dette tillægssprog kan naturligvis godt være et af de nordiske sprog som vedkommende person ikke har som modersmål, jf. f.eks. at alle islandske børn lærer dansk i folkeskolen.

Under overskriften "frågor att arbeta med" nævner man i deklARATIONEN parallelsproglighed, dvs. "samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden. Det ena språket slår inte ut eller ersätter det andra, utan språken används parallellt" (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006).

Det virker som en naturlig reaktion på engelsk i global sammenhæng at beskrive eksplicite strategier om nationalsprogenes plads ved siden af engelsk. Dette er særlig vigtigt indenfor videnskab, i vidensformidling og undervisning og det kræver udviklede fagsprog og terminologier på nationalsprogene ved siden af den engelske terminologi.

Man må alligevel også i nordisk sammenhæng tænke på at parallelsproglighed ikke bare indebærer parallel brug af f.eks. finsk og engelsk, eller parallel brug af islandsk og engelsk, men at det også kan dreje sig om parallel brug af f.eks. finsk og svensk, eller om parallel brug af islandsk og dansk. Der findes otte såkaldte samfundsbærende sprog i Norden, dvs. dansk, norsk, svensk, som tilhører det

skandinaviske sprogfællesskab, og finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk og samisk, som ikke er en del af dette sprogfællesskab.

Den nordiske sprogdeklaration indebærer faktisk at det må være en nordisk målsætning at man udvikler fagterminologier inden for alle disse samfundsbærende sprog. Hvis man ikke gør det så er det meningsløst at tale om parallelsprog-lighed i Norden. Hvis man må nøjes med en engelsk fagterminologi inden for en del domæner, så risikerer man at sprogene inden for mange domæner ikke bliver brugt parallelt, f.eks. nationalsprogene og engelsk. Terminologitab kan være første skridt i retning af domænetab.

Fagterminologier og importord

Over hele verden ser man at sprogsamfund der vil modernisere deres fagterminologier, importerer udenlandske ord i forskellig grad, de tilpasser de importerede ord på forskellig måde og i forskellig grad, og hvis ikke de importerer ordenes former på en eller anden måde, så importerer de gerne det semantiske indhold i begreberne som de udtrykker med "afløsningsord" der bygger på hjemmesprogets eget ordforråd (gerne som oversættelseslån). I de nordiske sprog og sprogsamfund kan man finde alle mulige forskellige måder og variationer af de mangfoldige metoder der findes i denne sammenhæng. Importordsprojektet viser bl.a. tydeligt at sproglige traditioner og holdninger kan være meget forskellige fra det ene nordiske sprogsamfund til det andet, uanset om disse samfund ellers har mange andre træk fælles. Forklaringen er naturligvis at der findes forskellige sprogkulturer i de nordiske sprogsamfund.

Resultaterne fra importordsprojektet viser f.eks. en forskel mellem de skandinaviske sprog på den ene side og de ikke-skandinaviske sprog på den anden side: der bruges færre importord i aviser i de ikke-skandinaviske sprog, sammenlignet med de andre. Antal importord er naturligvis ikke nødvendigvis det vigtigste når man sammenligner sprog, men hvis vi går ud fra at dette alligevel kan sige os noget om den sproglige kultur i respektive sprogsamfund, så er det klart at det her drejer sig om et træk som de skandinaviske sprog har fælles, mens finsk, færøsk og islandsk i større grad (i hvert fald traditionelt) har valgt andre løsninger. En ganske vanlig (folkelig) forklaring på mangelen af importord, i hvert fald i finsk og islandsk, er at disse sprog har en så indviklet grammatisk struktur at importordene ikke så nemt finder sin vej ind i sprogbrugen. Selv om dette måske er en del af forklaringen, så virker dette argument alligevel lidt overfladisk. (Finsk har f.eks. ikke grammatisk genus mens norsk har tre genus, og nogen af de slaviske sprog, som har indviklede bøjningssystem, importerer ord i massevis.) Mangel

af importord i islandsk og finsk må have flere forklaringer. Her må der findes en kombineret forklaring som også tager den sprogkultur, eller den generelle sprogideologi, der hersker i de respektive sprogsamfund, i betragtning. I denne sammenhæng tænker man gerne på sprogholdningerne, og på den leksikalske purisme som har været stærk i finsk og islandsk. Men også denne er ikke det eneste sprogekulturelle træk her. Det er også en del af i hvert fald den islandske sproghistorie at det altid har været almindeligt at man laver nye ord ifølge orddannelsesmønstre som bygger på allerede eksisterende morfemer. Dette har været en tendens i islandsk, i hvert fald fra 1100-tallet, dvs. fra længe før den sproglige purisme som ideologi. Med andre ord: motiveringen for afløsningsord i stedet for importord kan bygge på en kombination af mange faktorer. Lav andel importord har ikke nødvendigvis kun noget at gøre med sprogstrukturen i sig selv, men også med sproghistorien og sprogkulturen i vid forstand.

Importordsprojektet viser bl.a. at nordmænd og islændinge er engelsk-negative i deres åbne holdninger selv om de bruger engelsk meget. Islændingene er de mest engelsk-negative ifølge forskningsresultaterne men samtidig er de de mest engelsk-brugende i Norden (Jacobsen 2006, s. 60, jf. Kristiansen og Vikør 2006). Norge er på tredjepladsen i hyppig brug af engelsk, og samtidig er nordmændene de mest negative over for brugen af engelske ord i deres eget sprog. Situationen i Island og Norge viser måske at hyppig brug af det engelske sprog ikke har noget at gøre med islændingenes eller nordmændenes holdninger til engelske ord i deres egne modersmål. Måske er det sådan at traditionelle holdninger til importord ikke ændres så meget, uanset parallel brug af engelsk og de nordiske sprog.

Det blev nævnt ovenfor at der findes forskellige metoder angående importord i de forskellige nordiske sprogsamfund. Alle disse metoder er formodentlig lige fornuftige, lige realistiske og lige nyttige i og for sig; det vigtigste spørgsmål i denne sammenhæng er jo at metoderne er i overensstemmelse med tradition og sprogkultur i de enkelte sprogsamfund. Men uanset hvilke metoder man har valgt på forskellige steder i Norden, så er det klart at man i den nordiske sprogdeklaration har sat (i hvert fald implicit) som et sprogpolitisk mål at der bør findes fagterminologier på alle samfundsbærende sprog i Norden. Hvis ikke sådanne fagterminologier findes, så er det ikke realistisk at regne med parallelsproglighed hvor man har et af Nordens sprog på den ene side og f.eks. engelsk på den anden side. Dette er en vigtig forudsætning. Og selv om der er forskellige sprogkulturer i de nordiske lande, så indeholder den nordiske sprogdeklaration implicit en kulturpolicy der siger at alle de nordiske sprogsamfund bør være "komplette" i den forstand at man bør kunne tale og skrive om alle domæner på alle sprog. I sprogdeklarationen udtrykker man altså det ønske at alle samfundsbærende sprog i

Norden kan fungere ved siden af engelsk inden for videnskab og universitetsuddannelse. Deklarationens målsætning om parallelsproglighed mellem nordiske sprog og engelsk skal på ingen måde tolkes sådan at den nødvendigvis betyder ændringer inden for korpusplanlægningen i de enkelte nordiske sprogsamfund.

Afslutning

Selv om det i princippet kun drejede sig om det leksikalske niveau, giver resultaterne fra importordprojektets undersøgelse, af brugen af og holdningerne til importord, os et syn på sprogkulturerne i de nordiske lande. Sammenligning af sprogbrug og sprogholdninger i disse lande bekræfter ("det som vi jo altid vidste") at sprogkulturerne i Norden er forskellige.

Litteratur

- Deklaration om nordisk sprogpolitik*. 2006. http://www.dsn.dk/meddelelser/Deklaration_NR.PDF. [11. marts 2009]
- Íslenska til alls*. 2008. Tillögur Íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu. Reykjavík: Menntamálaráðuneyti.
- Jacobsen, Jógvan í Lon, 2006: Færøerne. I: Tore Kristiansen og Lars S. Vikør (red.) *Nordiske sprogkaldningar. Ei meiningsmáling*, s. 40–60. Moderne importord i språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Josephson, Olle, 2008: Litet grand, jodå, nej! Om uppföljningen av Deklaration om nordisk sprogpolitik. *Språk i Norden* 2008, s. 235–240.
- Kristiansen, Tore og Lars S. Vikør, 2006: Nordiske sprogkaldningar – jamføring og konklusjonar. I: Tore Kristiansen og Lars S. Vikør (red.) *Nordiske sprogkaldningar. Ei meiningsmáling*, s. 199–247. Moderne importord i språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2008: Sprogdeklarationens mål och Importordprojektets resultat. Foredrag på Nordisk konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik i Helsingør 4. september 2008.
- Sandøy, Helge, 2005: Presset mot språka i Norden. *Språk i Norden* 2005, s. 177–196.
- Sandøy, Helge og Jan-Ola Östman, 2004: Sprogpåverkan och ansvar inom sprogpolitik i Norden. I: Helge Sandøy og Jan-Ola Östman (red.) *"Det*

främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord, s. 7–22. Moderne importord i språka i Norden II. Oslo: Novus.

Schiffman, Harold F, 1996: *Linguistic Culture and Language Policy*. London: Routledge.

Summary

The results of the Nordic research project Moderne importord i språka i Norden (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries, MIN) confirm that there are considerable differences between language cultures in the Nordic countries. One of the goals of the Declaration on a Nordic Language policy (2006) is that Nordic residents should be able to communicate with each other, preferably in Danish, Norwegian or Swedish. However, in many situations between two Nordic citizens today, this is not a realistic option for communication. The ideological notion of a common Nordic language culture has served as the basis for the aforementioned communication policy, which aims to reach across language boundaries. Parallel language use is an important issue in the Nordic language declaration, but it requires elaborate and specialised terminologies for Danish, Finnish, Faroese, Greenlandic, Icelandic, Norwegian, Sami and Swedish, irrespective of the amount of lexical borrowings in the languages in question, and regardless of any other differences between these languages.